12 december 2002

Arnoud W.A. Boot en Roel Soeting

Accountant en machtsverhoudingen in ondernemingsland

Na de uit Amerika overgewaaide vertrouwenscrisis in ondernemingsland, waarbij mede de accountantsstand ernstig werd beschadigd, ontstond een omvangrijke stroom van publicaties omtrent mogelijke oorzaken en gevolgen. In deze beschouwing wordt de rol van de accountant, in samenhang met machtsverhoudingen bij de te controleren huishouding, aan een beschouwing onderworpen.

1. Inleiding

Het vertrouwen in de zakenwereld en daarmee samenhangende instituties (de Amerikaanse SEC bijvoorbeeld) en professies (accountants, analisten) zijn zwaar op de proef gesteld door de schandalen in de hoogste kringen van het bestuur van veelal Amerikaanse ondernemingen. Dit vertrouwensprobleem is van groot belang, met name vanwege de directe negatieve invloed ervan op de financiële markten. Ondernemingen die op deze markten genoteerd staan, hebben baat bij een zo klein mogelijke informatiekloof. De werking van financiële markten hangt nu eenmaal in sterke mate af van een tijdige en gelijke beschikbaarheid van informatie en de aanwezigheid van 'vertrouwen'.
Door het vertrouwensprobleem ontstaat er echter grote onzekerheid over de gedragingen van ondernemingen, en tegelijkertijd is er ook sprake van onzekerheid over de juistheid van de door ondernemingen verschafte informatie. Vertekende analistenrapporten, onzekerheid over de objectiviteit van de accountantsverklaring en vraagtekens bij de kwaliteit van credit ratings dragen bij aan de informatiekloof.

De belangrijke positie van controlerende accountant tezamen met de publiciteit rond de betrokkenheid van Arthur Andersen bij de ondergang van Enron heeft de rol van de accountant in het hart van de discussie geplaatst. In deze bijdrage zullen wij vooral ingaan op de relatie tussen corporate governance en de controlerend accountant, alsmede op de randvoorwaarden die moeten worden opgelegd aan de accountant en diens organisatie.

De positie van de accountant staat zwaar onder druk. Met name in de Verenigde Staten, lijkt het 'jachtseizoen' geopend. Ook in dit land staat de accountant in de hoek waar de klappen vallen: "Accountants grootste verliezer bouwenquête", slechts is een willekeurige krantenkop uit de afgelopen maanden.

Voor de accountants is er nog een bijkomend probleem. De accountantscontrole is van evident publiek belang waardoor het legitiem is voor iedereen om hierover een mening te ventileren, en dat terwijl accountants zelf en hun kantoren grote moeite hebben om geloofwaardig aan het maatschappelijke debat deel te nemen. Ze hebben de schijn tegen: het vermeende eigen belang lijkt de kracht van hun argumenten te ondermijnen. Het contrast met het recente verleden is groot. Tot voor kort waren accountants baas in eigen huis. Met zelfregulering, globale rechtsregels en relatief gevrijwaard van bemoeienis van buiten, gesteund ook door een niet onaanzienlijke reputatie gingen zij hun gang. Nu hangt zware wetgeving, zoals de onlangs in de VS aangenomen Sarbanes Oxley Act, boven de markt, zonder dat de beroepsorganisaties van de accountants daar een wezenlijke invloed op lijken te kunnen hebben.

Achtereenvolgens bespreken wij de oorzaken van de vertrouwenscrisis, de gewenste onafhankelijkheid van de accountant, en de implicaties voor de organisatiestructuur van de accountantskantoren, met name de conglomeraatvorming

2. De oorzaken van de vertrouwenscrisis bij de accountants

De accountantscontrole heeft een groot publiek belang, zeker voor beursgenoteerde ondernemingen. Financiële markten kunnen niet adequaat functioneren zonder een effectieve accountantscontrole van de op deze markten genoteerde ondernemingen. Dit publieke belang rechtvaardigt een grote invloed van de overheid op de organisatie van deze activiteit. In zekere zin is het een correctie op ontwikkelingen in het verleden. Oorspronkelijk was de auditing-professie namelijk weldegelijk primair gericht op haar publieke taak, maar langzaam kwam hierin verandering en vond een verschuiving plaats naar een meer commerciële positionering, waarin de accountantscontrole onderdeel werd van een veel breder en commercieel gedreven dienstenpakket.

Afgezien van individu-gebonden schandalen, die zich natuurlijk ook binnen de beroepsgroep van accountants manifesteren, zijn er ons inziens twee categorieën van oorzaken die het vertrouwen in de accountant hebben aangetast:

i. De perceptie in het maatschappelijke verkeer over de onafhankelijkheid van de accountant ten opzichte van zijn of haar opdrachtgever is negatief. In het bijzonder is het beeld ontstaan dat, door conglomeraatvorming binnen het accountantskantoor, de accountant van zijn of haar vrije beroep een commercieel gedreven professie heeft gemaakt, waarbij de accountantscontrole een soort "loss leader" is geworden voor allerlei andere lucratieve diensten die aan ondernemingen kunnen worden aangeboden. Recent verwoordde The Economist dit nog als: *"One of Andersen's faults was the unresolved conflict of interest between its auditing and its (faster-growing, higher-margin) consulting business*" (The Economist, 30 november 2002 pag.64). De accountant heeft schijnbaar een ontwikkeling doorgemaakt van vrije beroepsuitoefenaar met dienstbaarheid en vertrouwen als belangrijkste intenties, via professional met performance als oogmerk, tot een ondernemer met commerciële diensten.[1]

ii Onduidelijkheden omtrent het eindproduct van de accountantscontrole. Het grootste probleem hierbij is misschien wel dat tussen partijen verschillen van inzicht zijn over de gewenste diepgang en reikwijdte van de accountantscontrole. Op zijn minst is er sprake van verschillen in verwachtingen daaromtrent.

Het is zinvol om allereerst duidelijkheid te scheppen over dit tweede punt. Hiervoor is het nodig nader in te gaan op de aard en de reikwijdte van de accountantscontrole. Het hoofddoel van deze controle is het geven van een oordeel omtrent de getrouwheid van de financiële verantwoording, in het bijzonder de jaarrekening. Daarnaast moet de controle uitsluitsel geven omtrent de naleving van de vigerende regelgeving. Indien aan te stellen eisen wordt voldaan volgt een goedkeurende accountantsverklaring.

[1] Zie Bindenga (2002) en Soeting (1982).

Inmiddels heeft men in het maatschappelijk verkeer waargenomen dat de controle, en dus ook de verklaring, tekortschiet, bijvoorbeeld als fraude in het geding is.

De accountantscontrole kan per definitie niet leiden tot een absoluut en onvoorwaardelijk oordeel omtrent de juistheid en volledigheid van de cijfers. De accountant heeft altijd getracht om derden op deze natuurlijke beperking attent te maken. Hierbij werd het begrip 'axiomatisch voorbehoud' ten tonele gevoerd, vermoedelijk echter zonder voldoende effect. Waar mag het maatschappelijk verkeer op rekenen?

Het probleem van de accountant is vergelijkbaar met dat van de wetenschap, niet alles is verifieerbaar, maar meestal wel falsificeerbaar. Tot heden is dit onderscheid voor derden niet goed uit de verf gekomen. In de 'slipstream' van de recentelijk in de V.S. aangenomen Sarbanes-Oxley Act heeft de US Auditing Standard Board een nieuwe richtlijn vastgesteld. Het betreft standaard (SAS) no. 99: "*Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit"*. Deze gaat gelden voor alle financial audits over verslagperioden die aanvangen op of na 15 december 2002. De richtlijn gaat specifiek in op gevallen van fraude, en met name wordt een voor de praktijk helder beeld geschapen van hetgeen dat van de accountant mag worden verwacht. Omtrent de verantwoordelijkheid van de accountant wordt gesteld dat,

"The auditor has a responsibility to plan and perform the audit to obtain a reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatements, whether caused by error or fraud."

Met als voorbehoud:

"A material misstatement may not be detected because of the nature of audit evidence or because the characteristics of fraud may cause the auditor to rely unknowingly on audit evidence that appears to be valid, but is, in fact, false and fraudulent. Characteristics of fraud include concealment through (a) collusion by both internal and third parties; (b) withheld, misrepresented, or falsified documentation; and (c) the ability of management to override or instruct others to override what otherwise appear to be effective controls. Accordingly, audit procedures that are effective for detecting error may be ineffective for detecting fraud."

De primaire verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de financiële verslaglegging ligt bij het Bestuur van de betreffende onderneming, Dit wordt in Paragraph 4 van het betreffende Statement nog eens uitvoerig verwoord. Deze tekst sluit aan bij de verplichtingen van de CEO en de CFO, opgelegd in de Sarbanes-Oxley Act (Title III):

"The signing officers (lees: de CEO en CFO) have disclosed to the issuer's auditors and the audit committee of the board of directors:

- all significant deficiencies in the design or operation of internal controls which could adversely affect the issuer's ability to record, process, summarize, and report financial data and have identified for the issuer's auditors any material weaknesses in internal controls; and

- any fraud, whether or not material, that involves management or other employees who have a significant role in the issuer's internal controls."

Uit deze citaten blijkt dat van de accountant verwacht mag worden dat hij of zij zich strikt dient te houden aan de *Generally Accepted Auditing Standards*, maar dat het Bestuur van de onderneming primair verantwoordelijk is voor de integriteit van de financiële verantwoording. Op zich is dit niet echt nieuw, zij het dat de 'soll-posities' van partijen nog eens extra en dwingend wordt benadrukt.

Deze in Europa vaak bekritiseerde Amerikaanse regelgeving kan ons inziens wel degelijk leiden tot daadkracht en effectiviteit op het vlak van betrouwbare verslaggeving. De duidelijke (her)bevestiging van verantwoordelijkheden en specificering van wat verwacht mag worden is toe te juichen.

3. De onafhankelijkheid van de accountant

Naast onduidelijkheid over het eindproduct van de accountantscontrole speelt de perceptie in het maatschappelijke verkeer over de onafhankelijkheid van de accountant. Centraal staat hierbij de relatie tussen de opdrachtgevende onderneming en de accountant. De Sarbanes-Oxley Act gaat hier met name op in. Een ons inziens positief aspect van de genoemde wetgeving is het centraal stellen van de onafhankelijkheid van het audit committee van de onderneming dat de spil moet zijn in de relatie met de accountant. Twee aspecten zijn hierbij van belang: de samenstelling van dit audit committee en de materiele werkrelatie tussen accountant en onderneming.

Voor wat betreft de samenstelling van het audit committee zal gaan gelden dat er geen bestuurders, dus directeuren ('executives'), deel uit mogen maken van het audit committee. In Nederland is dit al het geval. In de Nederlandse two-tier structuur met een van het Bestuur afgezonderde Raad van Commissarissen is het audit committee goeddeels het exclusieve domein van commissarissen. Maar in Amerika, met haar enkelvoudige Board (bestuurders en non-executive directors zitten in één Board) zijn de verhoudingen anders, vooral door de vaak dominante invloed van de CEO op deze Board. Op dit punt schept de Sarbanes-Oxley Act duidelijkheid: het wordt aan een bestuurder niet toegestaan zitting te nemen in het audit committee. Deze regel zal de Amerikaanse praktijk op dit punt gelijkstellen aan die van Nederland.

Maar hoe staat het met de materiele werkrelatie tussen onderneming en accountant? Tenslotte, zoals zo vaak gaat het niet zo zeer om de formele relatie, maar vooral om de materiële kant van de zaak. Is het audit committee echt onafhankelijk? En is de accountant onafhankelijk? En zijn er geen ongewenste beïnvloedingen die de controle en de rapportering nadelig kunnen beïnvloeden? Van beide moet sprake zijn om een objectieve en effectieve accountantscontrole te waarborgen. De praktijk is dat het hier aan schort. Bestuurders hebben vaak een grote invloed op het functioneren van het audit committee en op de relatie met de controlerende accountant. Omgekeerd neigt de accountant zijn 'performance' te meten aan de tevredenheid van het Bestuur. Dit duidt overigens op een breder vraagstuk: de machtsverhoudingen in de top van het bedrijfsleven, en met name de mogelijke excessieve machtsconcentratie bij het Bestuur.

Het is niet nieuw dat kritische onderzoekers vragen stellen omtrent de legitimering van de macht van het management. Galbraith spreekt over '*managerial capitalism'*. Wat te zeggen van een ideologie '*that allows giant corporations to make decisions that have enormous consequences for millions of persons who have no control over these decisions?* (Dahl, 1982). Het management, vooral de CEO, verkrijgt door het ontbreken van een krachtige 'counter vailing power' te veel ruimte toebedeeld.[2] Checks and balances raken ontregeld en de accountant valt gemakkelijk in de valkuil van een onjuiste belangenafweging: niet het maatschappelijk verkeer, maar de wensen van het Bestuur, waarvan hij of zij afhankelijk is, vormen het richtpunt van handelen. Ongelukken kunnen dan niet uitblijven.

Als deze constatering juist is, dan is de diagnose in wezen gesteld. Voor de werkrelatie tussen accountant en onderneming betekent dit dat het audit committee ook de spil moet zijn in de materiele werkrelatie tussen accountant en onderneming. Het ambivalente hierbij is echter dat dit niet in extremum mag worden geinterpreteerd: een situatie waar accountant en audit committee "samenspannen" tegen het Bestuur (de CEO) is ook geen goed evenwicht. Voor een optimale informatie-uitwisseling en samenwerking zal er een bepaalde vertrouwensrelatie moeten bestaan tussen CEO, RvC (en audit committee) en de accountant. Een positionering die alleen door onderling wantrouwen wordt bepaald is geen goede status quo. Voor de accountant legt dit een groot belang bij zijn onafhankelijkheid. Hij of zij is onderdeel van een vertrouwenrelatie maar moet tegelijkertijd zijn objectiviteit waarborgen. Tegen deze achtergrond is het noodzakelijk om ook naar het 'business model' van de accountant te kijken, in het bijzonder de conglomeraatvorming en positionering van accountantskantoren.

4. De wenselijkheid van conglomeraatvorming

Wat valt er te zeggen over de wenselijkheid van de conglomeraatvorming van accountantskantoren?

[2] Dit punt raakt ook een fundamenteel corporate governance vraagstuk: wie benoemt de commissarissen, en hoe krijgen we echt onafhankelijke commissarissen? Zowel in de Amerikaanse praktijk als Nederlandse praktijk schort hier het een en ander aan. In het ene geval (USA) heeft de bestuursvoorzitter (CEO) vaak een doorslaggevende stem, in het andere geval (Nederland) bestaat nog steeds een nogal duister coöptatie systeem. Laten we ons hier beperken tot de constatering, dat de schandalen die we in de afgelopen tijd hebben gezien de noodzaak van aanpassing op dit punt duidelijk hebben blootgelegd. En ook voor de onafhankelijkheid van het audit committee is dit van direct belang.

De grote accountantskantoren boden tot kort geleden een bijzonder breed scala van diensten aan: van interim management tot consulting op bijna elk gebied. Hoewel inmiddels omvangrijke consulting afdelingen werden afgestoten, vormt het grote accountantskantoor nog steeds een conglomeraat van commerciële diensten.

De grote kantoren menen, dat zij met deze benadering beter in de behoeften van gebruikers kunnen voorzien. De argumentatie is zo ongeveer als volgt:

a. Verschillende specialismen zijn nodig voor het beoordelen van systemen, bijvoorbeeld de systemen betreffende de interne beheersing en gegevensverwerking. Maar deze specialismen kunnen zich alleen goed ontwikkelen als ze ook zelfstandig, en dus los van de controle, worden aangeboden.
b. van multidisciplinairiteit kan een kennisimpuls uitgaan die juist ook van belang is voor de controle-activiteit;
c. het is de wens van de klant om een verscheidenheid aan diensten af te nemen;
d. de wervingskracht op de arbeidsmarkt voor controlearbeid sec zou te gering zijn waardoor een kwaliteitsverarming dreigt;
e. conglomeraatvorming zou nodig zijn om een voldoende financieel rendement van het kantoor als geheel te kunnen garanderen. Dit plaatst het commercieel belang op de voorgrond.
f. de accountant zal niet beter en onafhankelijker gaan werken, indien alle verbijzonderde commerciële diensten afgestoten zouden worden.

Wij beschouwen geen van de genoemde argumenten goed verdedigbaar. De twee eerst genoemde argumenten zijn ons inziens het meest fundamenteel en verdienen een duidelijke response. De overige vier argumenten zijn makkelijker te weerleggen, en zullen eerst worden besproken. Argument c. – de one-stop gedachte: de klant wil verscheidenheid aan diensten – geldt hooguit voor kleinere huishoudingen, maar niet voor grote ondernemingen. Maar ook voor kleinere onderneming zijn alternatieven voorhanden. Ook argument d. – de attractiviteit op de arbeidsmarkt -- is ons inziens misplaatst. Uit de huidige situatie moet juist de conclusie worden getrokken dat de accountantscontrole is herontdekt en dus aan belang wint. In feite is sprake van een herwaardering van het beroep. Hierop moet worden ingespeeld. Een veel grotere

wervingskracht op de arbeidsmarkt zou hieruit moeten resulteren. In feite is de suggestie van onvoldoende wervingskracht op de arbeidsmarkt een symptoom van de verwaarlozing van het belang van de accountantscontrole.

Hetzelfde geldt voor punt e. – de financiele noodzaak van conglomeraatvorming. Het inkomen van de accountant zou juist gewaarborgd moeten zijn door het herontdekte belang van de accountantscontrole. Eigenlijk zou de markt zo moeten gaan werken dat ondernemingen hun evidente belang in een zo respectabel mogelijke controle tot uitdrukking brengen in een "gevecht" om de beste, meest reputabele, accountant. Transparantie en afwezigheid van vermenging met allerlei andere diensten versterkt dit mechanisme.[3] Punt f. stelt ter discussie of de accountant beter zijn werk zal gaan doen als de verbijzondering wordt teruggedrongen. Onze ontkenning van dit argument is gedeeltelijk vervat in de vorige punten, met name in de geconstateerde herwaardering van het beroep. Daarnaast speelt de vraag hoe verbijzondering van invloed is op de werkwijze (en beïnvloeding) van de accountant. Dit komt hieronder aan bod.

Maar nu de argumenten a. en b.: verbijzondering zou nodig zijn als kennisimpuls voor de controle-activiteit, en daarnaast zijn er bepaalde onderdelen van de controle-activiteit die ook als service afzonderlijk commercieel in de markt kunnen worden gezet, en alleen op die manier goed zouden kunnen worden ontwikkeld. Eerst een nuancering. Het kan niet zo zijn dat iedere vorm van specialisatie moet worden verboden. In ieder (academisch) gevormd beroep komen verbijzonderingen voor. Denk aan de medische beroepen, de advocatuur, belastingdeskundigen etc. Deze constatering geldt evenzeer voor de accountancy. In dit vak bestaan "natuurlijke" verbijzonderingen vooral gericht op ondersteuning van de functie van de accountant. Gewezen kan worden op specialisaties naar bedrijfstak, differentiaties betrokken op het beoordelen van ICT-toepassingen, in het bijzonder betreffende de betrouwbaarheid van data processing, due diligence werk, etc.

Maar de verbijzondering gaat veel verder. Een oorzaak hiervan is dat de controle-activiteit kennis oplevert die ook anders kan worden aangewend. Een analogie met

[3] Vermenging met andere activiteiten ondermijnt de onderhandelingskracht van het accountantskantoor naar de onderneming om voor de controle juist te worden betaald.

toezichthouders op financiële instellingen is instructief. De toezichthouders op financiële instellingen hebben bijvoorbeeld veel kennis opgedaan over risico-managementsystemen, en toch willen we niet dat ze deze expertise gaan aanwenden voor het in opdracht bouwen van deze systemen voor financiële instellingen. Inderdaad hun controle rol betekent dat ze zich verre moeten houden van de 'design', 'build' en 'run' activiteit binnen de instellingen waar zij controle op moeten uitoefenen. Dit betekent overigens niet dat zij in hun controle-activiteit geen waardevolle adviezen kunnen geven, natuurlijk doen ze dat. Hetzelfde geldt voor de controlerend accountant. Het is dus niet juist een tegenstelling te maken tussen advies en controle. De accountant is gehouden zowel te controleren als te adviseren op eigen vakgebied. En dit betreft vragen betreffende assurance, externe verslaggeving en de informatie-huishouding. Maar dit is – en dit is cruciaal – een beoordelende rol. Dus er moet sprake zijn van een duidelijke afbakening van vakgebied en een duidelijke definiëring van de rol van de accountant.

Naast de analogie naar toezichthouders op financiële instellingen, kan evenzeer worden gewezen op de credit rating agencies. Ook deze zouden door meervoudige rollen te vertolken hun geloofwaardigheid kunnen verliezen. Dit geldt in ons inziens in gelijke mate voor de accountant vanwege zijn publieke functie Het gevaar is anders per definitie aanwezig dat de attitude en het oordeel van de controlerend accountant onder druk van het financieel belang van de meervoudige relatie wordt beïnvloed, of dat dit door anderen zo wordt gepercipieerd.

Meervoudige relaties leiden dus tot een geloofwaardigheidsprobleem en moeten worden tegengegaan. De vraag is nu of het mogelijk is om binnen één accountantskantoor weldegelijk conglomeraatvorming toe te staan maar de controle-activiteit en "overige activiteiten" zo op te zetten dat ze aan strikt gescheiden klantgroepen worden aangeboden. Op zichzelf worden hiermee meervoudige relaties vermeden. Toch beschouwen wij het als naïef om te denken dat hierin een oplossing kan worden gezien. Op de eerste plaats spelen de problemen verbonden aan meervoudige relaties evenzeer als 'slechts' over de tijd bezien sprake is van meervoudige relaties; dus niet op een moment, maar volgtijdelijk is sprake van meervoudige relaties. Bijvoorbeeld, een profilering met "andere activiteiten" bij een bepaalde klant in de toekomst kan invloed hebben op de onafhankelijkheid en

objectiviteit van de controle activiteit vandaag. Aangezien klantgroepen niet permanent --op dezelfde manier-- gescheiden blijven zal er altijd sprake zijn van volgtijdelijke meervoudige relaties.[4]

Daarnaast ontstaat er een bijna onbeheersbare commerciele dynamiek binnen accountantskantoren waarbij de bereidheid om het controle-product aan te bieden (en dus daarmee af te zien van het aanbieden van allerlei ander diensten) afhankelijk wordt van de relatieve winstgevendheid van controle vs. overige activiteiten. De commerciele dynamiek van het conglomeraat heeft dus per definitie een invloed op de controle-activiteit.[5]

Kortom, wij vinden de conglomeraatvorming niet goed verdedigbaar. Dit is een scherper standpunt dan verwoord in de Amerikaanse Sarbanes-Oxley Act waarin ondermeer bepaalde 'non-audit services' aan banden worden gelegd. Het gaat in de Act om de combinatie van accountantscontrole en 'non-audit' diensten, die gelijkertijd bij één cliënt worden aangeboden. Voorts is verordend, dat voor het aanbieden van niet in de wet genoemde non-audit diensten bij dezelfde cliënt toestemming van het audit-committee nodig is. Eerder hebben wij naar voren gebracht (Boot en Soeting (2002)) dat deze maatregelen als mild beoordeeld moeten worden. Een verdergaande invulling door accountantskantoren is gewenst.
Wij voorzien dat indien de accountantskantoren door zouden gaan met het aanbieden van een breed scala aan diensten verwacht mag worden dat de wetgever in de toekomst opnieuw maatregelen zal gaan opleggen. Accountants hebben nu eenmaal een publieke taak, en deze wordt bedreigd door andere werkzaamheden die uitnodigen tot conflicterende afwegingen. De negatieve perceptie in het maatschappelijk verkeer over de vermenging van publiek en private (commerciële) activiteiten beschouwen wij als onomkeerbaar.[6] Wij roepen de beroepsorganisaties van accountants dan ook op om zelf te komen tot verdergaande maatregelen.

[4] Ook de voorstellen om de controle-activiteit van een en hetzelfde accountantskantoor bij een bepaald bedrijf te beperken tot een maximaal aantal jaren duidt hierop.
[5] Wij zien hiervoor geen oplossingen. Strikt afgezonderde business units zijn niet zinvol, noch mogelijk, gezien de noodzakelijke permanente afstemming van het klantenbestand.
[6] Deze problematiek heeft raakvlakken met het werk van de Commissie Cohen (1997). Daarin stond centraal de angst dat een bevoorrechte toegang tot het aanbieden van publieke diensten, een marktverstoring uit het oogpunt van mededinging zou geven als tevens commerciele diensten worden aangeboden. De problematiek die wij naar voren brengen betreft niet het mededingingsvraagstuk maar

5. Conclusie

Het in deze beschouwing gestelde vraagstuk centreert zich rond het thema "checks and balances" bij de besturing van organisaties. Het door Galbraith geconstateerde "managerial capitalism" vraagt om een volwaardig tegenwicht voor het management, primair door het instellen van een onafhankelijke, adequaat functionerende Raad van Commissarissen. Vervolgens is het deze Raad, met daarin een belangrijke rol voor het audit committee, die de werkrelatie met de accountant onderhoudt. De Raad van Commissarissen moet hierbij niet alleen formeel, maar ook materieel, acte de présence geven. De commissarissen moeten dan wel onafhankelijk staan van het Bestuur anders ontsnapt de accountant nog steeds niet aan de druk van het Bestuur van de onderneming die zij moet controleren. Omgekeerd zal de Raad veel profijt kunnen hebben van de intensivering van de werkrelatie met de accountant.

Wij hebben ook gesteld dat voor een optimale samenwerking en informatie-uitwisseling er een bepaalde vertrouwensrelatie moet bestaan tussen bestuur (CEO), RvC (en audit committee) en de accountant. Een positionering die alleen door onderling wantrouwen wordt bepaald is geen goede status quo. Deze nuancering vestigt weer heel nadrukkelijk de aandacht op het objectiviteitsprobleem van de accountant: hij of zij is onderdeel van een vertrouwenrelatie maar moet tegelijkertijd zijn objectiviteit waarborgen. Wij hebben gesteld dat dit gevolgen heeft voor de organisatie van de controle-activiteit en de conglomeraatvorming.

Onafhankelijke accountants zijn nodig om een goede invulling te geven aan de materiele werkrelatie met de onderneming. Juist op dit punt hebben wij aangedrongen op het nog verder terugdringen van de conglomeraatvorming binnen accountantskantoren. Voor de accountantskantoren betekenen deze wijzigingen dat zij teruggaan naar hun publieke rol. Het echte voordeel is, dat hun belangen meer dan ooit paralel zullen gaan lopen met het maatschappelijk belang. En daar was het ooit mee begonnen…

---

de mogelijke aantasting van de publieke taak als deze wordt gecombineerd met commerciele taken. Wij verwachten dat dit algemene vraagstuk in de komende jaren grote aandacht zal krijgen.

Referenties

Boot, A.W.A., en R. Soeting, "Misplaatste Europese kritiek op de Amerikaanse fraudewet", *Het Financieele Dagblad*, 24 augustus 2002.

Bindenga, A.J., "Onafhankelijkheid in financiële zin", *De Accountant*, 2002, pagina. 39.

Commissie Cohen, Werkgroep Markt en Overheid, Eindrapportage, 20 februari 1997.

Dahl, R.A., *Dilemmas of Pluralist Democracy*, Yale University Press, New Haven, 1982.

Sarbanes-Oxley Act, 2002 (30 juli).

Soeting, R., *Het grote accountantskantoor, naar een bureaucratie?*, Kluwer 1982.

CV's

Arnoud W.A. Boot is hoogleraar Ondernemingsfinancering en Financiële Markten aan de Universiteit van Amsterdam en Director van het Amsterdam Center for Corporate Finance (ACCF). Hij is tevens oprichtend directeur van het Amsterdam Center for Law and Economics. Daarnaast is hij actief als adviseur, commissaris en columnist.

Roel Soeting was gedurende 25 jaar vennoot bij het accountantskantoor Van Dien en Co. Voorts was hij van 1988 tot 1996 hoogleraar aan de UvA in het vak Bestuurlijke Informatieverzorging, initiator en directeur van de postdoctorale opleiding tot controller van de Universiteit van Amsterdam, alsmede directeur van het Limperg Instituut.